

Röviden az informális piachelyről és az informális kereskedelemről

SIK ENDRE – LONCSÁK NOÉMI

A piachely fogalmát Polányi alapján kissé kiegészítve értelmezzük: a kereskedelmi tevékenység egy sajátos szervezeti formája, ahol egyszerű áruk, termékek cserélnek gazdát. Egyszerű árunak nevezzük a modern világ piachelyein megjelenő tömegtermelés árucikkeit: olcsó, sztenderd, nem nagyméretű és nem túl jó minőségű termékek, amelyeket kis mennyiségben, olcsó kiszerezésben árusítanak kiskereskedők vagy magánárusok a piachelyeken. A piachely önálló szubkultúrát teremt, ha ugyanis ismétlődően, valamely rendszer szerint, adott és megszokott körülmények között viszonylag állandó társadalmi összetételű eladók és vásárlók adnak és vesznek, akkor önálló játékszabályokat, viselkedési formákat, szankciókat és ösztönzőket hozhatnak létre, ezzel sajátos kultúrát teremhetnek (Czakó 2010).

Történeti nézőpontból a mai piacok előképei a napi piacok és a vásárok. A középkori város piachelyeit a helyi autoritások szabályozták, korlátozták például az idegen kereskedők versenyét. A kereskedelem fejlődése nem „egyenes vonalú fejlődés”, a hagyományos és a modern, sőt ultramodern formák együtt élnek: a háztartások közötti barter ma ugyanúgy megtalálható, mint az ócskapiac, az áruház, a bevásárlóközpont vagy az e-kereskedelem. A napi piachelyek sem szűntek meg azután, hogy megjelentek a fedett vásárcsarnokok és a specializált piachelyek. Annál is kevésbé, mert a fedett vásárcsarnokok körül gyakran új (akár informális) piachelyek is kialakultak (Czakó 2010).

Informális az a piachely, ahol jellemzően a közteherviselést (adó-, vám-, illetékfizetés) elkerülő módon zajlik az adásvétel. Ez vonatkozik az áru termelésére és a megszerzés körülményeire és/vagy az árusítás formájára egyaránt. Teljesen informális piachely az lenne, ahol csak engedély nélkül, rejtve árusítának tilos cikket az alkalmi kereskedők, de az ilyen informális piachely nem létezne sokáig, hiszen egy ilyen piac működése nagyon kockázatos volna. Az informális piachelyek két csoportba sorolhatók: „klasszikus” és „modern” piachelyek. „Klasszikus” piachelyek a vásár, a napi piac, a bazár és az utcai (mozgó) árusok piaca. „Modern” piachely a gazdapiac, a vasárnapi és bolhapiac, az ócskapiac és a „car boot sale” (csomagtartóból árusító piachely).

A **piac** kisebb méretű, elsősorban a környék élelmiszer-ellátására szolgál, gyakran (hetente, naponta) kerül rá sor és általában kis üzletek köttetnek. A **vásár** rit-

káiban fordult elő (havonta, évente), s ilyenkor sok (jellemzően profi) kereskedő, olykor igen messziről gyűl össze, és mindent, köztük luxuscikkeket is árulnak. A **bazár** fizikai értelemben két részre tagolódik, egy körülkerített állandó és egy falakon kívül eső részre. A bazárban az ár alakításához szükséges információk ritkák, megbízhatatlanok és változékonyak. Az **utcai piacon** az eladók zöme illegális árusító, még akinek van engedélye, az sem feltétlenül azt árulja, amire az engedélye szól. A **vasárnapi piac** a gazdag országokban, többnyire időszakosan (nyáron vagy karácsonykor) működik, s legalább annyira szórakozási, mint vásárlási alkalmat kínál. A **bolhapiacon** az áruk széles skálája megtalálható, és működhetnek rendszeresen vagy szórványosan is. A bolhapiaci áruk közé kis értékű, használt csecsebecsék, feleslegessé vált apróságok, de mindenféle kézműves, luxustermék, illetve antik javak is tartozhatnak. A bolhapiaci vásárlás ugyanúgy szórakozási alkalom és népnépegy, mint a vásáron vagy a vasárnapi piacon való vásárlás. Az **ócskapiacon** olcsó árukat kínálnak, gyakran egészen kis mennyiségben, és az eladók közül sokan saját tulajdonukat vagy másoktól guberált termékeket árusítanak. A „**car boot sale**” az ócskapiac „jómódú” változata, a csomagtartóból árusítók piachelye. Itt a maguk számára feleslegessé vált dolgokat vagy a másoktól vett terméket kínálják, többnyire a hozzájuk hasonló társadalmi rétegnek (Sik 2010).

A népnépegy a KGST felülről vezérelt, államközi megállapodáson alapuló áruteremelő és barterrendszerét kigúnyoló „**KGST-piac**” névre a főleg szocialista országok között jövő-menő turistákat befogadó spontán piachelyeket keresztelte. A KGST-piacokon az igénytelen közönségnek az olcsó, de még elfogadható minőségű, illetve divatos vagy másutt nem kapható termékeket lehetett eladni (Sik 2010).

A következő táblázatban az esettanulmányokban szereplő informális piachelyek néhány sajátosságát mutatjuk be a szakirodalom alapján.

1. táblázat: Néhány informális piachely-típus legfőbb jellemzői

	Vásár	Napi piac	Bazár	Vasárnapi vagy bolhapiac	Ócskapiac	Utcai piac
A piachely	„Örök”, „szélein” informális	„Örök”, „szélein” informális	„Örök”, alegalis vagy informális	„Új” jelenség, alegalis vagy informális	„Új” jelenség, informális	„Örök”, informális
Az árus	Termelő vagy viszonteladó, kiskereskedő	Termelő vagy viszonteladó, kiskereskedő	Termelő vagy viszonteladó, kiskereskedő férfi	Alkalmi árus, termelő kiskereskedő	Alkalmi árus, szegény	Alkalmi árus, kiskereskedő, szegény
Az ár	Alacsony	Alacsony	Alacsony	Nagyon alacsony	Nagyon alacsony	Nagyon alacsony
Az áru jellege	Új, mindenféle, nem tömegtermék	Friss élelmiszer	Új kézműves termék	Használt iparcikk, régiség	Használt iparcikk	Mozgatható és kis értékű
A vásárló	Bárki	Helybeli	Bárki	Bárki, gyűjtő	Szegény	Szegény

Forrás: Sik Endre 2010: 91

Az informális kereskedelem gyakran határokon átnyúló formákat is magában foglalhat. Így például a közeli nyugati országok (Ausztria, Németország) városaiban szervezett lomtalanítások a '80-as évek óta sokaknak nyújtanak megélhetést a nem használt, divatjamúlt lomok összegyűjtése, és azok itthon történő árusítása által (**lomizás**). A határmenti **csempészet** szintén szorosan kapcsolódik az informális piachelyi folyamatokhoz, de azoktól függetlenül is fontos informális kereskedelmi formaként működik, amit az országok közötti árfolyamkülönbségek, illetve egy-egy adott termék hiánya hív életre.

Magyarországon az 1990-es évek elején a gazdasági átmenet makrogazdasági folyamatai, a piac intézményeinek a korai poszt szocializmusra jellemző szabályozatlansága, a fogyasztási javak iránti megélénkült kereslet kielégítésének kezdeti szűkös lehetőségei, az alacsony életszínvonal által gerjesztett kereslet az olcsó javak iránt, valamint a kiskereskedelmi bolthálózat átalakulása, az áruházak privatizálása és a nagy bevásárlóközpontok hiánya alakították a piachelyek működését (Czakó – Giczi 2010).

A piacok áru kínálatában a KGST termékek mellett megjelentek más, elsősorban távolkeleti, országok áruai és kereskedőturistái is, mint például a törökök és a kínaiak. A 2000-es évek közepén Magyarországon körülbelül minden harmadik településen volt piac.

2. táblázat: A négyféle informális piachely elterjedtsége 2002 és 2005 (%)

Év	Használtcikk-piac	Kínai piac	KGST- (lengyel) -piac	Egyéb (kisebb) piac	Összesen
2002	10	2	4	25	41
2005	13	3	4	29	49

Forrás: Czakó – Giczi 2010: 199

A négyféle piactípus elterjedtségére a városi lét, a település nagyság és a régió egyaránt erős hatással volt. A település nagyság növekedésével nő a piac minden típusának előfordulási gyakorisága. A városokban valamennyi piactípus az országos átlagot meghaladó gyakorisággal volt jelen a vizsgált időszakokban. A piacok mérete, vagyis az árusítóhelyek száma 1997 óta folyamatosan csökkent, de az éves üzemidő, valamint a heti nyitvatartási napok száma növekedett 1995 és 2005 között, ami azt sejteti, hogy a kezdetben teljesen informális piachelyek elindultak a formális kereskedelembe való integrálódás útján.

A Józsefvárosi (avagy „Négy Tigris”) piac

A Józsefvárosi piac az egyik (ha nem a) legnagyobb informális piachely volt Magyarországon. A kínálat döntő hányada ruhanemű volt, de műszaki cikket és hobbiárut is árultak a piacon. A piactér területe a Józsefvárosi pályaudvar mellett feküdt, amely a MÁV tulajdona volt, s amit piacozás céljára egy hajdani árusból lett magánvállalkozó bérelt. A rendet őrző-védő kft.-k tartották fent. Az árusok zömmel kínaiak és vietnamiak voltak. A környékbeli, immár megszűnt nagy iparvállalatok épületeit használták raktározásra, sokuk viszonteladóként működött. Kezdetben az árusítás bódékban, konténerekben történt, az asztalokat főként románok, romániai magyarok, törökök foglalták el. A volt szocialista országokból érkező tömegek buszokkal érkeztek. A hordárok, takarítók, parkolóőrök általában alkalmi munkások, erdélyiek vagy romák/cigányok voltak. Az etnikai összetétel az idők során változott, egyre több lett a török, arab, vietnami kereskedő, a kínaiak hegemoniája megszűnt. A vásárlók többsége ezzel szemben nem változott, az alacsonyabb rétegekbe tartozó (az alsó középosztály alatti) vásárlók a szezonális áruk mellett az olcsó, kevésbé jó minőségű árut keresték, akiket nem zavart az ismeretlen vagy hamisított márkajelzés sem. Kezdetől fogva a Józsefvárosi piacról látták el a kereskedők a többi piacot és a plázák boltjainak egy részét is, vagyis a piac elosztó funkciót is betöltött. Fennállása alatt a piac folyamatosan a csempészett és/vagy hamisított áruk központi forgalmazója kétes címmel is fel volt ruházva (Czakó – Giczi 2010).

A piachely 2009-ben is ugyanolyan volt, mint kezdetben: külső képét a két méter magas falak, szűk sikátorok és egyforma konténer-árusítóhelyek adták. A piac hivatalosan hétköznapokon 6–18 óra között, hétvégén 6–16 óráig tart nyitva, azonban a valóságban a késő délelőtti órákban telik meg a piac kereskedőkkel, és délután három-négy óra körül a piac már szinte üres (Csányi – Szeitl 2010).

2004-től folyamatosan születtek hírek a piac megszűnéséről, amire végül is 2014-ben került sor. Korábbi funkcióit részben a Sárkány és az Asia Center vette át, részben a Kőbányai út túloldalán megnyílt, nagy területű hangárokból folytatódott az informálisabb tevékenység, ahol a számlát is adó (sok esetben azonban alulszámlázó) viszonteladók találhatóak ma meg.

A Józsefvárosi piac és napjainkban létező utódjai is hozzájárulnak a keletről érkező közvetítő kisebbségi jellegű migrációs folyamatokhoz, és a kezdetben nagyobb, ma kisebb, de meggyökeresedett kínai transznacionális közösség kialakulásához. A korábbi lengyel, KGST-piacok rendszere kedvező lehetőséget teremtett egy kelet-európai kereskedelmi diaszpóra előretolt bástyájának létrejöttéhez, melyet természetesen a magyar kereskedők, mivel nem volt esélyük a nemzetközi hálózattal, az etnikai közösségre alapozó bizalommal, a vámelkerüléssel és adócsalással előnyösebb helyzetben lévő versenytársaikkal szemben, megsínylettek (Szalai – LaTorre 2016).

Irodalom

- Czakó, Ágnes (2010): A csere, a piac és a kereskedés – fogalmak és értelmezések. In: Czakó, Ágnes – Giczi, Johanna – Sik, Endre (szerk.) (2010): Piachely, KGST-piac, emberpiac. ELTE TáTK, Budapest: 9–38.
- Czakó, Ágnes – Giczi, Johanna (2010): A KGST-piachely néhány jellemzője a mai Magyarországon. In: Czakó, Ágnes – Giczi, Johanna – Sik, Endre (2010): Piachely, KGST-piac, emberpiac. ELTE TáTK, Budapest: 189–271.
- Czakó, Ágnes – Giczi, Johanna – Sik, Endre (szerk.) (2010): Piachely, KGST-piac, emberpiac. ELTE TáTK, Budapest http://www.academia.edu/13197755/Piachely_kgst-piac_emberpiac (Utolsó letöltés: 2017.05.11.)
- Csányi, Zsanett – Szeitl, Blanka (2010): A Józsefvárosi piac, 2009. In: Czakó, Ágnes – Giczi, Johanna – Sik, Endre (2010): Piachely, KGST-piac, emberpiac. ELTE TáTK, Budapest: 276–281.
- Sik, Endre (2010): Az informális piachely a világban. In: Czakó, Ágnes – Giczi, Johanna – Sik, Endre (2010): Piachely, KGST-piac, emberpiac. ELTE TáTK, Budapest: 39–93.
- Sik, Endre (2010): A KGST-n túl, a kgst-piacig és tovább. In: Czakó, Ágnes – Giczi, Johanna – Sik, Endre (2010): Piachely, KGST-piac, emberpiac. ELTE TáTK, Budapest: 93–127.
- Szalai, Boglárka – La-Torre, Krisztina (2016): Comfortably Invisible: The Life of Chinese Migrants Around ‘The Four Tigers Market’ in Budapest. In: Inter-group Relations and Migrant Integration in European Cities. Changing Neighbourhoods, Torino: 69–89.

